

OLOF PALME

Avslutningsanförande vid partikongressen
fredagen den 21 september 1984

Med reservation för
eventuella ändringar

Partikamrater!

Det är tre ting jag inledningsvis skulle vilja säga om denna kongress.

Det första handlar om orubblighet. I mitt inledningsanförande sade jag att det finns ett drag av orubblighet i socialdemokratins politik. Detta upprörde en del av våra motståndare. Stenstoder, skrev man, moguler utan förmåga att förändra sig.

De har missuppfattat vad saken gäller.

Orubblighet i det här sammanhanget är detsamma som en klart urskiljbar identitet. Vi håller fast vid vissa enkla grundläggande värderingar som levt med allt sedan rörelsens tidiga år och som egentligen har sitt ursprung i tidigare kulturtraditioner. Det handlar om arbete, om rättvisa, om fred.

Vi tvingas ofta ompröva vår politik när det gäller metoder och praktiska handlingslinjer.

Samhällsutvecklingen gör detta nödvändigt, likaså människornas önskningar. Illa har det gått för partiet när vi begått misstaget att göra en politisk metod som är lämplig i ett visst tidsskede till ideologi för alla tider. Fabian Månsson dundrade att om indirekta skatter vände den tunga ändan neråt, och det var riktigt när han sade det. Men 25 år senare, i ett förändrat samhälle, försenade det omsättningskattens genomförande med åtskilliga år.

Vi var låsta vid en låg ränta som försvårade en förnyelse av den ekonomiska politiken tills vi prövade om. På samma sätt kommer vi åtskilliga gånger att få ompröva våra politiska åtgärder i ljuset av utvecklingen.

Då är identiteten viktig. Den är ändå viktigare när vi i bistra tider kan tvingas till impopulära åtgärder som drabbar breda folkgrupper. Vet människor att det är en tillfällig åtgärd. Framtvingad av nödvändigheten, kan man vinna förståelse. Tror människor att partiet har ändrat karaktär, då är det farligt.

Detta har varit en kongress med en oerhört klar socialdemokratisk identitet. Man har kunnat känna igen socialdemokratin, identifiera sig

med dess värderingar. Detta är en oerhörd styrka, själva grundvalen för att kunna nå framgång.

Det andra gäller enighet och facklig politisk samverkan.

Dagen innan kongressöppningen hade vi en mottagning för de utländska journalisterna. En finsk journalist frågade mig: Har det socialdemokratiska partiet någonsin varit så splitt-
rat som det är idag?

Jag blev svarslös, men upptäckte att hon faktiskt menade allvar. Hon hade sannolikt suttit hemma i Finland och läst den svenska högerpressen m.m. Hon var övertygad om att det pågick ett rosornas krig, på gränsen till blodbad, och att dessutom partiet självt var djupt splitt-
rat i de avgörande politiska frågorna.

Nu vet vi att det varit en i alla huvudfrågor mycket samlad kongress. När Stig Malm kom hit som LO:s ordförande, var det självfallet som en av oss. Han talade om samma frågor som vi och med samma värderingar som vi. Dessutom höll han ett väldigt bra anförande. Den fackligt politiska samverkan är knuten samman i praktiskt arbete men också med djupt känslomässiga band. Det har våra motståndare så utomordentligt svårt att förstå.

Nu vore det lätt att proklamera den eviga fri-
den. Men det vore att göra det alltför enkelt.
Vi återgår till vardagen och där möter oss en
rad mycket svåra problem. Det kommer att finnas
tillfällen då vi har olika meningar. Så har det
alltid varit. Det kommer att föras s.k. upprik-
tiga diskussioner. Så har det också alltid va-
rit. Men till sist måste vi ändå komma överens.
Ty det kräver de stora folkgrupper som upple-
ver den fackligt politiska samverkan som ett
värn och en trygghet i sin tillvaro.

Och vi vet att endast genom en facklig politisk samverkan
har vi kraft att slå tillbaka högerens angrepp mot de många
människornas trygghet och välfärd.

Det tredje handlar om glädje.

Det är en utomordentligt levande och demokratisk
folkrörelse som sammanträtt en vecka i Folkets
hus. Ingen kan diktera för en socialdemokratisk
kongress vad den skall tycka. Det bestämmer den
själv. Det är mycket nyttigt för partiledningen
att veta och uppleva.

Med risk för att trampa gränsen till sentimen-
talitet, medför en sådan här kongress en känsla
av glädje i att vara socialdemokrat. Det är inget
fulländat parti. Det har sina fel och brister
som allt annat. Vi är inga fulländade människor

någon av oss. Vi har skröpligheter som andra, men tillsammans, kring gemensamma idéer och en gemensam politik, bryter det fram en glädje och en trygghet som är en väldig politisk kraft. Det känns aldrig så starkt som på en socialdemokratisk partikongress.

Det är denna glädje vi skall bära med oss och det är den vi skall kunna förmedla till andra.

x x x

Denna kongress har behandlat många viktiga områden. Herbert Wehner sade en gång att det inte finns något problem i universum om vilket icke en socialdemokratisk partikongress är beredd att ha en uppfattning. Det ligger det väl något i.

Låt mig nämna några.

Arbetarrörelsen står inför en väldig utmaning. Vi skall fortsätta att restaurera den svenska ekonomin samtidigt som vi återerövrar den fulla sysselsättningen och försvarar välfärdssystemet.

Kongressen har gett besked om att socialdemokratin är beredd att anta denna utmaning.

Så här kan man säga i sammanfattning:

Socialdemokratien står fast vid kravet på arbete åt alla. Vi viker inte från den generella välfärdspolitiken. Vi slår vakt om de grundläggande rättigheter som genom den offentliga sektorn tillförsäkras oss alla. Vi skall fortsätta en rättvis fördelningspolitik.

Lika fast är vår föresats att värna en stark offentlig ekonomi. Vi gör det inte därför att det skulle vara ett självändamål, utan därför att vi vet att en god och stabil ekonomi är en förutsättning för att människorna skall kunna göra sin röst gällande genom det demokratiska systemet. En svag offentlig ekonomi utlämnar människorna till marknadskrafterna. Det är därför balanserna i ekonomin måste återvinnas. På två år har vårt underskott gentemot utlandet kunnat avvecklas. Vi är åter herrar i eget hus. Men skall vi klara att behålla det självbestämmandet, kan vi som nation inte leva över våra tillgångar. Vi måste behålla vår konkurrenskraft. Därför måste vi klara att få ner inflationen.

När vi tillträdde var budgetunderskottet 90 miljarder kronor. Nu har vi genom hårt arbete vänt utvecklingen. Budgetunderskottet i år blir ungefär 70 miljarder. Men vi måste fortsätta att bemästra detta underskott. Och för det behöver vi tillväxt, vi behöver öka intäkterna och hålla tillbaka utgifterna. Det kommer att bli

svårt och ibland kanske smärtsamt. Vi kommer inte att klara att på en gång genomföra alla de förbättringar av vårt samhälle vi skulle vilja och som kongressen på olika punkter uttalat sig för. Detta vet vi alla och vi vet att vi måste ha tålamod och uthållighet. Ty även om våra mål och drömmar ligger fast, vet vi att vägen dit måste gå via en stark ekonomi. Det finns inte någon genväg.

Att få ner inflationen är en av våra huvuduppgifter. Vi vet alla vilka förödande verkningar en fortsatt hög inflation skulle få på samhällsekonomin, på bytesbalansen och budgetunderskottet, på konkurrenskraften och exporten, på sysselsättningen och fördelningspolitiken.

Vi kommer ner i storleksordningen sex procents inflation i år. Det är bra. Men det räcker inte. Nästa år måste vi ner till den inflationstakt som gäller i våra viktigaste konkurrentländer. Vi måste sikta till nivån tre procent. Och för att vi skall klara det, får lönerna inte stiga mer än fem procent under 1985. Det har vi varit överens om, regeringen och arbetsmarknadens parter vid de samtal vi fört i Rosenbad.

I går fastställde LO:s representantskap sitt lönekrav för 1985. Det innebär att man enhälligt

ställer upp för antiinflationpolitiken och för fem-procentsmålet. Man säger att vad medlemmarna behöver är inte mer av inflationsluft i lönekuverten, utan tryggade jobb och chans till real-löneökningar. Man ställer upp solidariskt och säger att det här skall vi klara tillsammans. Det är raka rör och klara besked. LO och LO:s medlemmar, vill ta sitt ansvar för Sverige. Däri ligger en uppfordran också till arbetsmarknadens övriga parter. Ansvaret för Sverige måste delas av alla. Det är det som är den djupaste innebörden i det vi kallar den svenska modellen.

x x x

Vid denna kongress har vi antagit ett idéprogram - Framtiden i folkets händer.

Kanske väcker inte program av denna typ så stor omedelbar uppmärksamhet. Deras verkan är långsiktiga.

Jag minns programmet Framtidens politik, som 1956 års partikongress antog. Det skälldes ut som likgiltigt av hela den borgerliga pressen. Men där fanns hela den ideologiska grundvalen för 1960-talets utbyggnad av den offentliga sektorn.

1981 års kongress antog programmet Framtid för Sverige. Betydelselöst, sade de borgerliga. Men

det är i själva verket i hög grad därför att vi tillämpat detta program som vi idag kan säga att Sverige är på rätt väg.

Framtiden i folkets händer är inte ett detaljprogram. Det är ett idéprogram som vi alla skall fylla med handling och vardagspolitik.

Det finns några särskilt viktiga ting däri.

Det ena handlar om framtidstro.

I lördags tillät jag mig skämta med Gösta Bohmans besatthet av alfåglar. Dagen därpå kunde man i Svenska Dagbladet läsa inte om alfåglar utan om måsar: "Vinden kommer inte att vända. Måsarna kommer inte att flyga framåt", stod det apropå Sverige och framtiden.

Med denna naturlyriska bild fick vi än en gång klara besked om vad moderaterna tror på - och inte tror på. De tror på tillbakagång, på sammanbrott, på katastrof och elände. De tror inte på utveckling, på framåtskridande, på framtiden.

Mot denna nattsvarta pessimism har vi på denna kongress antagit ett program som i gammal god socialdemokratisk anda stakar ut en strategi för framtiden; en strategi som går på tvärs med det moderata missmodet.

Det andra handlar om frigörelse.

Det talas ofta om behovet av utopier i politiken. Med utopier kan man då mena olika ting. Man kan måla upp ett morgondagens utopiska samhälle.

Men man kan också formulera en utopi där människorna står i centrum; inte institutionerna, inte lagarna, inte strukturerna, inte paragraferna utan just detta: människorna. Och det är kanske här programmet har sitt största värde.

Häri ligger egentligen inget märkligt. Det är en gammal socialistisk tradition att diskutera människans frigörelse. Egentligen är det ju faktiskt det som är den grundläggande traditionen: inte att socialismen skall ordna allt för människorna, utan att socialismen skall frigöra människan så att hon själv skall kunna förverkliga sitt liv, ordna sitt samhälle - i fri och jämlik samverkan med andra människor.

Det är detta som är grunden för det socialdemokratiska medborgarskapsbegreppet. Och det är detta som också måste vara svaret på dagens och morgondagens frågor om hur ett värdigt samhälle skall se ut; om hur människan skall bli friare och hennes ställning värdigare.

I grunden handlar det om detta: I ett samhälle som bygger på medborgarskapet har alla människor rättigheter och inflytande i första hand därför att de är medborgare, därför att de ingår i samhällsgemenskapen.

Mot denna uppfattning, som är vår uppfattning, om hur grunden för ett gott samhälle bör se ut, står ett allt tydligare alternativ. Där knyts dina rättigheter i samhället, såväl när det gäller inflytandet som andra rättigheter, mer och mer till din ekonomiska styrka. Detta är det nyliberala alternativet. Där är det marknaden som avgör. Och på marknaden råder ingen jämlikhet, där frodas inget broderskap; där är det pengarna som regerar.

Visst är marknaden bra och nödvändig som ett hjälpmedel inom ramen för en demokrati präglad av jämlikhet och med välfärden som bärande princip. Men marknaden som samhällsform och plånboken som rättesnöre kan bara skapa ett kallt och ogint samhälle.

Därmed kan man säga att vi nu, tydligare än på länge, markerar att vi fortfarande sätter, som Branting uttryckte det, den fullmyndiga medborgaren i centrum för vår politik. Det är inte den kalla egoismen utan den medmänskliga känslans samhälle.

Därigenom anknyter vi också till den gamla skillnaden mellan vår människosyn och högerns. Vi vill befria människan därför att vi tror på den befriade människans vilja och förmåga att skapa ett gott samhälle. Högern, å andra sidan, motsätter sig den befrielsen därför att den miss-tror människans möjligheter att genom medvetna förändringar av samhället skapa något bättre.

Det gamla, auktoritära samhället byggde upp institutionerna, byråkratin, hierarkier, lagar som ett värn mot den, som man trodde, i grunden onda människan.

Vi vill att alla dessa institutioner skall tjäna människorna och styras av människorna själva. Det är en långsam och svår omställning.

Idéprogrammet Framtiden i Folkets händer är en anmaning till förnyelse. Vi behöver utveckla den offentliga sektorn och den viktiga samhällsservice som denna sektor svarar för. Mötet mellan den enskilde och den offentliga sektorn måste präglas mindre av blanketter och byråkrati och mer av service och medmänsklighet.

När vi diskuterar valfrihet så menar vi självklart någonting mycket vidare än det vi har diskuterat för den offentliga sektorn.

Det vi syftar till är nu att skapa större valfrihet för alla människor, vid livets olika skeden, i det privata och i arbetslivet, inför de olika livsprojekt vi alla ställs inför. Och vi behöver inte gå så långt i jämförelser med vad som höll på att inträffa under sex borgerliga år eller med vad som blivit följderna i borgerligt styrda länder för att inse att just detta har också blivit följderna av vår politik.

Av dessa skäl är jag övertygad om att denna kongress har spelat en viktig roll i utvecklingen av vår politik för att skapa ett samhälle av fullvärdiga medborgare och med den frihet som krävs för att var och en skall kunna förkovra sig, påverka samhället och leva i bättre överensstämmelse med sina bästa stämningars längtan.

Det är utomordentligt värdefullt att denna kongress så entydigt tagit avstånd från den reaktionära nyliberalismen.

Till en början stod vi måhända litet handfallna inför denna anstormning från höger med alla sina förledande slagord om frihet. Nu börjar nyliberalismen tappa greppet.

Nu har dessa idéer prövats i praktisk handling. Det har enbart lett till ökade klyftor, högre arbetslöshet, social nedskärning och försämrade statsfinanser.

De har sökt inbilla människorna att dessa otrevligheter är nödvändiga inslag i en ekonomisk krispolitik. Vi har hittills kunnat visa att den ekonomiska krisen kan övervinnas utan social nedrustning. Om vi lyckas, har det stor betydelse, inte bara för medborgarna i Sverige, utan för hela den internationella debatten i dessa frågor. Därför är vårt ansvar stort.

Dessutom har det allt mera visat sig hur tomma de nyliberala slagorden om frihet i själva verket är. Det är fråga om en frihet för de starka, de välbesuttna, de hänsynslösa. Deras frihet är i verkligheten en fråga om ökat tvång för de stora grupperna av vanliga arbetare, tjänstemän och pensionärer.

Vi skall med stor glädje gå till fortsatt offensiv mot alla dessa nyliberala hugskott.

Om de borgerliga partierna har vi knappast talat under denna kongress. Och vad skulle vi säga om dem? Vad finns att säga om moderatledaren? Vad finns att säga om centerledaren utöver hans strävan att kringgå vår författning tillsammans med Kds.

När man flyr till den typen av manipulationer ger man i själva verket besked i en annan mycket väsentlig fråga. Det finns idag inte någon gemensam borgerlig politik. Det finns knappast tillstymmelsen till en samlad borgerlig regeringspolitik. Det finns bara konturerna av en trist borgerlig politik, som bygger på ökad arbetslöshet och sociala nedskärningar som en väg mot framtiden.

Det har inte funnits en samlad borgerlig politik tidigare heller, men då har de borgerliga kunnat säga att vänta bara tills vi kommer i regeringsställning, då skall vi visa att det finns en samlad borgerlig politik. Det kan de inte säga längre. Ty de fick ju chansen. De fick chansen i sex år, sex alldeles för långa år. Resultatet blev långbänkar, ständiga regeringskriser, en för landet dålig ekonomisk politik och en i vissa skeden nästan total brist på politisk ledning.

Så när de borgerliga partierna nästa gång säger att de visserligen går till val på skilda program, men efter valet skall de lätt komma överens om en utomordentlig politik, så saknar det varje trovärdighet. Deras enda chans vore att före valet redovisa ett klart utmejslat borgerligt rege-

ringsprogram. I stället sysslar de med att stärka den s.k. mittenpolitiken med Kds. Det ökar ju bara röran, med tre partier som trängs i mitten för att visa vilket av dem som är mest åt höger.

Vi fick uppleva en borgerlig enpartiregering. Det gick inte. En tvåpartiregering. Den misslyckades. En trepartiregering. Den bröts sönder två gånger. Nu lockar man med en fyrtioartiregering, där Kds-ledaren beskäftigt lanserat sig som socialminister. Finns det någon enda människa som tror att det skulle bli bättre. Sverige tål knappast ett sådant experiment. Vi får avvärja det genom en socialdemokratisk seger 1985.

När de borgerliga skall urskulda sig säger de att de hade otur. När det går bra för den socialdemokratiska regeringen, säger de att vi har tur. Det är ett viktigt besked till väljarna. Självfallet skall man satsa på en regering som har tur.

Det förefaller som om den politiska agitationen på den borgerliga sidan för närvarande, liksom 1982, övertagits av olika kampgrupper, reklambyråer, organisationer m.m., i någon form representerande delar av det s.k. näringslivet. Det påstås att alla affischtavlor och reklamplakater under veckorna efter kongressen har inhyrts för att framföra budskap i en eller annan form riktade mot socialdemokratin. Vi har sett exempel

i stort uppslagna annonser i tidningarna med bilder av mig och med påståenden som är delvis djupt felaktiga och för oss kränkande. Det förefaller av detta som om man ville fortsätta på den gamla vägen med tarvliga argument och personangrepp. De ekonomiska resurserna förefaller stora.

Det kan förefalla lockande att gå på provokationerna och ge svar på tal.

Det är emellertid inte fullt så enkelt.

Det förefaller som om näringslivet i likhet med den romerske guden Janus har två ansikten. Den oförsonliga politiska kampanjmakaren är bara det ena ansiktet. Det andra representeras av företagsledare som vill att det skall gå bra för företaget, för landet, som har varit duktiga på att ta tillvara de möjligheter som regeringens politik har skapat och som är beredda till konstruktiva och för båda parter givande samtal med oss.

Kanske är det klokt att så långt möjligt försöka låta bli att bli provocerad av provokationerna. Vi har ett ansvar för landet. Vi måste i första hand sikta till att få olika gruppers medverkan i arbetet till att restaurera den svenska ekonomin.

I avslutningstalet till kongressen 1981 talade jag för första gången om vår utsträckta hand. Den handen förblir utsträckt mot näringslivets och borgerlighetens positiva krafter.

Det betyder inte att vi hänger oss åt några illussioner. Bjuds vi strid tar vi den. Och vi skall vinna den.

Efter denna kongress är vi väl förberedda för båda alternativen. Framför allt är vi väl förberedda för konstruktivt arbete.

Denna partikongress har visat att socialdemokratien är beredd att ta ansvar för landet, att regera och ge Sverige en politisk ledning. Det har varit ledmotivet under hela kongressen.

Vi har på kongressen lagt fast en rejäl socialdemokratisk politik, byggd på våra värderingar om full sysselsättning, social rättvisa och fred.

Det är en politik i hela folkets intresse och vi har självförtroende nog att vara öppna till samarbete med andra positiva krafter i vårt land.

Detta är det verkligen betydelsefulla resultatet av denna kongress.

Nu återstår den stora uppgiften att vinna människorna för vår politik. Våra motståndare har stora ekonomiska resurser och väldiga megafoner i sin propaganda. Men vi skall med tillförsikt ta oss an uppgiften att vinna 1985 års val.

Sverige skall bli ett bättre samhälle med den politiken.